

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 35.

У Н О В О М С А Д У 29. А В Г У С Т А 1885.

ГОД. I.

ИЗ „МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА“

ЈОСИПА БЕРСЕ.

III.

ије сунце моје голо т'јело;
Укрштаних на прсима рука
Са хридине једне покрај мора
Жудно мотрим воду недогледну.
Поглед бацам, ал се поглед губи
У далеко плаво обзориште
Гдје се небо синјем морем љуби,
Откле мајка милог сина чека.
Стојим, ћутим; укочено т'јело
На плавом је небу нацртано;
Галеб тица око мене лети
Б'јела крила изнад мене шири
Кано да се мом весељу дружи.

Ал' ти не знаш, моја тицо сретна,
Да би дао све то љуцко благо
И све наде што ми душу красе
А да имам твоја лака крила
Да ме дигну са ове земљице;
Не би више на земљицу сишло.
Шта би мени ова земља мала?
Та од ње је плаво небо шире.
Страшније су мунје у облаку
Него што је срджба у човјека
Мирније је ово синје море
Но побожно срце у људима:
Луда игра на земљици влада,
Вјечна химна на плавом је небу.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЛШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

V.

д онога дана, кад је Јефта Ижичић онако свечано уведен у школу, — а то је било на скоро после светог Илије, — па до почетка идуће школске године, лако је било учитељевати, а то просто с тога, што је било време школскога одмора. Школска деца су тркала по утрива, а Јефта је сад код Јакше Мишљеновића, сад код Неце кројача, сад код овога, сад код онога, а понајчешће код попа Илије усавршавао се у певању и — сушењу чаша. Једно шест недеља протекло је тако, као да је целог села гост био, а међу тим му је прота већ и „асигнацију“ послао.

Госпођа поша, та добра душа се међу тим старала, да Јефта не мора на слами лежати. Од свекра свога је издранчила постељу и сто, а она му је поклонила један овештан долап две три столице и још не које ствари, са ко-

јима је Јефта своју собу наместио тако, да је већ могао кога и дочекати у њој.

Хе —, дође на послетку време, да се и школа започне. Ваља ићи по селу од куће до куће пописивати децу. Хајде, то још није велики посао. Али кад се сва та деца скупише у школу, па се стадоше чупати преко скамија и лармати, — онда се тек поче пушити кика Јефти Ижичићу!

У добри час сети се, шта је у таком случају његов некадањи учитељ радио, па оде у башту, одсече шљивову шибљику, па макни с њоме и на лево и на десно дуж целе школе, и за неколико тренутака настаде тишина у школи. Само се још где које, где које кискање могло чути, ал ни то није за дуго трајало.

Мир је, тишина је.

Јефта Ижичић стане пред штицу са шибљиком у руци, па се онда свечано одпочне —

„Буки аз ба, буки јест бе“ из свију грла, што их је у школи било, и то је трајало добро по сахата. Промене ради заиђе опет по скамијама са шибљиком, а кад је настала тишина, онда се из нова почело оно „Буки аз ба.“

Ето, то је била метода Јефте Ижичића, које се сву драгу зиму држао. —

— Хо, чуда људи! — рећиће један пут Петко Саркањац у грковом дућану, — што вам је тај наш учитељ дотеро ту нашу дечурлију, то нема више! Није да га се боје, већ... гледим само оне моје. Прави антикрсти били. А сад, спонем ли само учитеља, а они мањи од макова зрна.

— А буквани, већи него што су били! — дода пакосно грк Спира.

— Ех, та ја не знам, шта он ради с њима у школи, ал то видим, да су сад мирнији; па шта ћеш више?

— Остаће слепи код очију; па шта ћеш грђе, кажи.

— Имаш и ти право, Спиро, а има и Петко право — уплете се сад Јова бербер. — Наша деца неће научити никад ништа; ама ако хоћеш, да је мир у кући а ти само викни на њих: — ево учитеља!

— Па то и треба! — прихвати Петко Саркањац. — А ваљда неће наша деца бити попови и трговци, да им је нужна књига. Кад одрасту, а они ће који за плугом, који за говедама; ал само дотле треба, да има, кога се боје.

— А учитељ треба да буде баук дечији, је ли? — Запита грк Спира. — Мој брајко, деца треба да поштују и да воле свога учитеља: а учитељ треба да учи децу. То је оно, што се иште; а с нашим је учитељем зло и наопако. Ал тако вама треба. Завелисте се за попом, а деца ће вам остати слепа код очију. Јесте разумели? Остаће вам деца слепа код очију, као што сте и сами!... Па још ти говориш, Петко. А знаш ли, како си се баш ево овде, у моме дућану, вајкао и тужио, како те је јуда преварио у рачуну, кад си му јесенас продао зоб. Би ли добро било, да си научио у школи писати и рачунати?

— Та, што јест, — јест, призна Петко Саркањац, и слегне рамени.

— Јест, богме; и сад јест, и онда ће бити јест, кад и твоју децу буду јуде тако исто варале, као и тебе.

— Ја ћу мога сина дати у швапску школу — примети сад Неца кројач. —

Грк Спира је с дана на дан подбадао људе и против попа и против учитеља, само да се освети за оно, што га је поп Илија онако осрамотио, кад су ишли, да протестују. И није му био труд узалудан. У грковом дућану још те прве зиме се почело догунђавати, како да управе тужбу против попа и учитеља. Људи су ову двојицу опет почели избегавати, па се све више прикупљаше око грка Спира. Јефта је још само код Јакше Мишљеновића био позиван, ал се тврдо уздао, да му неће нико наудити, док је уз њега поп Илија.

Грк Спира је на широко заснивао свој план, па га је у томе и пролеће затекло. И кад је већ мислио, да је ствар сазрела, — онда му један случај из ненада поквари сав посао. — Млада попадија, сирота, та добра душа, та брижљива мајка свију сирота, баш прве недеље ускршњег поста премине у ономе тренутку, кад је требала новоме створенчету живот да даде. Није било ока у селу, које се у тај мах није горко заплакало.

Њу је онако младу поштовало и љубило и мало и велико. Није било жене у селу, којој није и за то кратко време, што га је у Т. преживе а, ма каква добра учинила. Је ли којој требало добра савета, у госпође поше је тражила; јел се когод разболео у селу, она му је понуде слала; јел јој сиротица дошла у кућу, та није никада била празном руком одправљена. А поп Илија ју је пазео, као кап воде на длану. Боље, да је очњи вид изгубио, него њу што је. Чупао је косу, лелекао је, да се до бога чуло; али — бог је неумитан

Прота са шест попова је опојао тело непрежаљене покојнице, а на дому нигде ни душе није остало, све је то отишло на погреб, да спусти у гроб грудву земље за покој душе младе добротворке.

Поп Илија се после смрти женине са свим повукао од света. У кући његовој је настала таква тишина, као да болесник на самрти лежи у њој. Осим старе мајке и оца му, ретко је ко одлазио к њему. А цело село је жалило га, што је тако млад изгубио оно благо, које никада више стећи не може.

У тој искреној жалости није никоме ни на ум падало више, да се тужака на њега; а свако је мислио, да би и њега увредио, ако би се против Јефте подигли, јер управо он је наместио овога за учитеља. Оно просто срце српско, што је тако пуно милости, није никоме дало, да у тој тешкој тузи нове немире прави

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

свештенику своме. Само је грк Спира мислио, да би ово било најзгодније време, да се курталишу Јефта Ижичића, јер сад — вели — не би било попу до тога, да га брани и заклања. Ал да је о томе могао баш и све село уверити, ни онда, не знам, би ли му пошло што за руком, јер је Јефта Ижичић још од поклада стекао нових пријатеља.

Прошних поклада је Јакша Мишљеновић оженио сина, а кумовао је Неца кројач. Није потребе ни казати, да је и Јефта Ижичић био у сватови. Свекар бабо да се растопи од милине, кад је Јефта одпочео оно — „Одби се грана од јоргована.“ Од како је Т , није било тога певања у сватови!

Ал ни Јефта Ижичић неће те сватове никада заборавити. С кумом је била ту у сватови и ћерка му; а то је било познато, да су црне очи Јованке кројачеве већ многог момка устрелиле. Јевта је Јованку сад први пут видео, а кад су кртани у вече приказивали кра-

ваље, једном се од њих није могло, да не пришије онако у шали уз кумовски крваљ: — „Куме дебели! Пази добро на пилиће, јер ти се кобац надмеће над кућом!“ А онај други кртан ће додати: — „Куме, мили куме! Ја прођо оточи крај твојих белих двора, па завирих под настрешницу у голубињак ти. Кад тамо, а она твоја голубица, што си ми ономад говорио, да се без пара излегла, стекла себи голуба, па да ти је сретно и берићетно!

„Амин, да бог да!“ — повикаше у глас сви свати, а Јованка Нецина оборила очи.

После тих сватова Неца и сам почео размишљати, а и попа и кум Јакша му више пути спомињаше, да би Јованка прикладна учитељка х—ска била. И Неца је то са свим јасно увидео, па од тога часа могао је грк Спира роптати, колико му драго, на Јефту Ижичића, — Неца и његов кум Јаша, и Јакшин нови пријатељ, не даду на Јефту ни сламком да се кобаци!

(Наставиће се.)

ИЗ „МОРСКИХ ЕЛЕГИЈА“

VII.

ЈОСИПА БЕРСЕ.

етнаест си превалила љета,
О Маријо, рибарева ћерко;
Па већ за в'јек игре заборављаш
Што су младост забављале твоју
У веселом кругу другарица.
Танке су се руке заоблиле;
Хитра веђа, чешће него прије,
На око се спушта срамежљиво;
На њедрима, кô у тајној башчи,
На што сама стрепиш промислити,
Двије су се руже помолиле
А снијегом бијелим посуте.
Ти се смијеш када морски вјетар
Твоје власи размеће по зраку;
Ти се смијеш кад јутрњи лахор
Пун мириса с поморскога жала
Теби младој свјежи дарак носи,
Свјежи дарак — јутрњи пољубац.
Ти се смијеш, али брижном руком
Тад запињеш танку кошуљицу
Јер је шћаше вјетар одапети
Да пољуби младост од њедара.
Петнаест си превалила љета:
Прође доба невиних игара,
Вр'јеме ступи младих сањарија.
Кад у јутро након топлог санка
Руком прођеш изнад црног ока,

Ко да каниш растјерати маглу
Шта остави санак пред очима,
Тад у оном раскошном покоју
Кад с' одмара твоје младо т'јело
У топлоти скромне ти постеле,
Тад на ноћне размишљаваш санке,
Срце питаш: Јесу л' маштаније?
Па се смијеш из невине душе
Кад разгледаш санке чудновате,
О Маријо, весело дјетешце!
Тешко ми је промислити на те!
Што ће теби љути живот дон'јет?
Кô страшило видим пред собоме
Једну лађу скршених једара;
На њој мрнар један млади вапи,
Вапи спаса, ал му спаса нема.
А ти тужна летиш низ обалу
Тужном момку голе руке пружаш
Па га зовеш у твоје наручје;
Ал' олуја љубав вам раставља;
Понор црни момчева је рака,
Понор му је свадбена постелеа.
Тешко ми је промислити на те,
На бл'једило млађаног ти лица
Што ће тебе у раку справити
Како мртви на распунку цв'јетак.
Играј, сновијај; да не видим нигда

Како судба наде поткопава.
Ох Маријо, пјевај кано сада
Кад пролазиш поред мене сјетног;
Кад се смијеш, одјекују ст'јене,

И над морем посм'јех се разл'јеже;
Када пјеваш, село се весели,
И тишином премаљетног дана
Младеначка пјесма ти се шири.

СЕОСКИ СУД.

ПРИПОВЕТКА И. ПАТАПЕНКА.

(Свршетак.)

V.

дибајеви седе у кући. На један мах искрсну кума Јевдокија Трепачиха. Само је погледаш, па се мораш препаста, а новости, што их она доносила, беху страшне. Изгледало је на први мах, као да ће казати, да је пола села изгорело, а пола у земљу пропало. Тако је изгледало, судећи по укрштеним очима, разбарушеној коси и испрекиданом дисању. Него и јесте — и река је страшна, а што је главно, ненадне новине. Чуда невиђена! Дакле Андрија тужио. Андрија, с којим је двадесет година... Ко ће томе још веровати. Али, зар нису његова деца откинула реп Терентијевом назимету? Зар нису они пребили ћурку крила а телету ногу. Па тек шта су о Олењи пустили свету у уши. Бајаги она дави краве... Он, он, Терентије требао је Андрију тужити. Е, ал мудрица је тај Андрија. За то он и ћути увек, за то! Зна тај шта и како треба, отишао он први! Е, хе, разуме та лија ствар!

Али, кума Трепачиха још није све рекла. Остало је још главно, што све село зна: како се сва власт синоћ частила у бирцу, а на Андријев трошак. Ко би их знао шта су тамо попили, а она, кума Трепачиха зна још и то, да су Андрију донели дома пијана трештена, ни жива ни мртва.

— Ехе, кличе Терентије, скочив с места као опарен: — та тај је баш израдио! Није он глуп, као што изгледа. Да боме!... А ја, будала, стојим скрштених руку!... Ал чекај, чекај! Дед', молим те, Олења, ваљда ће се наћи која бангура у сандуку. Дед' амо!

Олења гледа на њега, и домишља, шта му је сад пало на ум.

— Дед' амо, велим ти!... Таки вади!

Терентије беше тај мах страхан. Олења, чији увек беше предњак, сад мораде попустити. Она дође до сандука, извади свежањ банака, завијених у платно. Терентије их стрпа у саре на чизмама.

— Да видимо, ко је луд! викну Терентије, натуче шубару на чело, па изађе.

Не треба казивати, да је отишао правце писару. Е пидифоров беше у варошкој кући, у собици, која беше чак на крај ходника. Цео намештај у тој соби беше кревет, сто са једном скрханом ногом, и столица. На столу беху поразбацани листићи исписане и изгужване хартије, комад црна хлеба и половина посолоног краставца; на столици беше тучни чирак а на њему се нахватао читав слој лоја. На зиду висила горња одећа, коју је носио и свечаником и радним даном, а то за то, што је њу једину и имао. Најпосле на кревету пружио се, колики је дуг, сџм Елпидифоров; покрио се издераним фризовим покривачем, испод кога се свирепео дизао овај, већ познати нос. Кад је Терентије крочио у собу, Назар Назарић нит је спавао, нит је био будан. Није могао ни за живу главу отворити очију, а о том, да дигне главу са јастука, није могло бити ни речи, јер му глава била тежа и од самог Гусаковачког звона. Али, појава Терентијева примора га, да се напрегне и дигне. Седне, спусти ноге, увије се покривачем, па стаде трти очи... Сећао се, где је, где је био синоћ и што сад стоји пред њим оштра, риђа брада Терентијева. Најпосле се свега сети.

— А, и ти си дошао, рече Назар Назарић и поњаде јасно, да је ту неопходно нужно, да се — накашље.

— А и како не бих? Он мене тужио, а ја ваљда да хватам муве код куће!... Јок! одговори Терентије, не баш мило.

— Е, па што оклеваш! Пиши и ти на њега тужбу! Да боме! Писар подиже нос, и управи га на Терентија, као да ће га бомбом опалити.

— За то сам и дошао. Телету нога пребијена, назиме ми без пџ репа. И то све учинише они, хорјати!

— Све ћемо ми то пресудити, све! говори отежући и с неким достојањем писар, па

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стаде облачити чакшире на дугачке и танке ноге.

— Оно, Назаре Назарићу . . . питао бих кô нешто. Реци, колико је потрошио синоћ Андрија?

— Хм! . . . Питај га. Ја нисам бројао. . . Али, пукла је која банчица.

— Охо! кличе, искрено ужаснут Терентије.

— Шта охо! Било је нас десеторица, а Богу хвала, грла у свију, да би и твој бунар. . . Ха, ха! Него се и написмо. А да не буде саблазна, да не изгледа да је подмазано. . . „А, то је, помисли Терентије. Ко да више, његова је правда. Знамо ми то.“

— Ја сам готов! рече гласно. . . Шта знам!

— Тако, тако и треба! кличе радосни писар, привезујући вечицу. Дед' причекај мало.

Он изађе на двориште и кличе слушаће Феђу, које беше свагда на услузи Елпидифорову.

— Слушај. Дед' таки господар кнезу, Дуљи, Моргуну, па . . . (ту писар наређа још њих неколико). Не заборави на Мирошника, па на Левку! Свама реци, нека се стеку у бирц. Живо, дед похитај.

Феђа оде. . . А кад се писар са Терентијем приближи к бирцу, чули се већ познати гласи изнутра. Феђа је брзо обишао све званице, а они још брже похитали на рочиште. Сви су били испуњени дужношћу и извршивањем те дужности, за то су једва и чекали позив на рочиште, где ће најбоље моћи тој дужности одговорити, да — гуцну. Само још није дошао господар кнез и Левка. Ал господар кнез беше први господин у селу, па му то лепо стајало, да дође увек мало доцније, а Левка је знао ва век надокнадити изгубљено време. Терентије само премери судије, па се чисто нехотице ухвати за сару, где беху банке.

— Дед' половаче! Заповеди громко, а тиме задоби све на своју страну. Елпидифоров само намигне на Дуљу. Сада није он служио, јер је Терентије разумевао — своја посла.

— Аз уснух и сплах, востал! . . . Зачу се у ходнику и сви сазнаше, да долази Левка по свој део. И заиста дође Левка, али рече, да очи „вину ко Господу“, то јест, боле га очи, и заиста, очни капци му се отпустили и силно поцрвенили. Но он се ипак прогура до Елпидифорова и стаде чинити, ко и увек у таким приликама. Дође и господар кнез, али не сâм. С њиме беше и председник црквене општине и још двојица сељака, које случајно сретете уз пут. Они беху „без титула.“ Терентије само

отвори очи, ал не рече ни речи, већ их стаде редом служити.

Половаче! Шта је то, за такве јунаке, као што беху Гусаковске судије. Половаче — шале ће попити. Код нас петеро жена на састанку, да се по души поразговоре, не дигну се с места, док четвртину не смакну. Па ни бригеша њима, осим ако која, из пријатељства не забоду нокте други у косе.

Половаче испише на скоро до дна. О том није вредно ни говорити. Неколико чланова трибунала осећали се као да је сваки попио један, два полића. Писар је први опао, да је источник усахнуо. За то је први и заподео дипломатски разговор с господар кнезом.

— А, ва истину, господар кнеже. . . Овај наш Терентије момак је, да му нема равна! Момак је, бадава је. Андрија вазда бокалима, а овај одмах половаче. . . Момак је.

— Лукава је то псина, тај писар, помисли Терентије: — ала завија! . . . Стани само сад, Андрија, видећемо на ком ће остати.“

— Еј, Никаноре, о Никаноре! кличе Терентије, дед још једно половаче!

На прагу се указа Никанор.

— Дивота! Чудо! кликоше судије и изгледаше, да су сви на Терентијевој страни. Друга половина доведе до сјајна резултата. Многи попадаше, неки се још држали, ал језиком заплетали; председник црквене општине оплакивао своје тешке грехе, писар како сео тако и заспао, само се још Дуља и Левка огледали у племенитој борби и призвали још и трећег делију — треће половаче. У Терентија је још толико остало памети, да се дигао без шубаре дома. Ноге му описиваху врло чудновате геометријске облике, али он је имао у џепу — победу. Кад мину мимо Андријину кућу, насмеши се.

— Ехе, будала си ти мој Андрија, кад си мислио, да ћеш бокалима подмазати Гусаковске судије.

VI.

Јест, јест, Андрија Семенићу. Сутра је рочиште! . . . Ни бриге те, ми ћемо већ по правди судити. . . Само се ти не бој!

Тако је говорио Максим Дуља Андрији. Десили се баш средом сокака, не далеко од бирца. Обојица се окренула лицем према бирцу, па шта су знали, већ да мало сврну. Али, нису отишли. Андрија окренуо погледом према црквеној порти. Чисто се страшио, да и завири

у бирц. Ехе! знамо ми вас! Све тамо навијате. А онде, враг би их знао, откуд се на мах сви искупе.

— Дакле сутра, сутра, Андрија Семенићу! говорио Дуља, а на лукавим му, искусним очима указа се нешто врло подмукло. — Него, јуче ти се баш накресасмо, додаде бајаги, уз реч.

— Ко то? запита Андрија, јер се није чудио, што се Дуља поднапио.

— Ми! Сви како смо! Сав суд! Био је и Левка ту. Тај увек стигне у добри час!... И титор (критор, председник црквене општине) и још њих сељака... А дивно беше, кажем ти.

То се већ учини сумњивим Андрији. Знао је он добро, да се братија није частила о свом трошку.

— А ко је частио? запита он.

— Терешка Здибај!...

— Ко-о-о?

— Терешка Здибај! Хехехе! Те још како! Одмах: половаче. Па онда опет друго — а то је аковче. Ала ти се накресасмо! На-а-кресасмо, кажем ти.

Андрију проби хладан зној. Дакле Терешка га надмудрио! Еј, судије, судије, јадно ли вам суђење! Ко да више, оног и правица! А он потрошио онолики новац и још одлежао (после гошћења цели је дан одлежао на запећку) па завадио се и с Параском, што се тако наки-тио, она му још попретила да ће се измирити с Олењом. Па зар то није доста?...

У тај мах дође и писар. Тај дан био му нос првен кô нигда до селе.

— А шта ви диванишете?

— Та ето приповедам, како нас Терешка прочитао, рече Дуља и уз то с пуно израза намигне на писара, који одмах схвати његову идеју.

— Боме и јесте угостио. Код тога нема полића ни бокала, код тога су све — половачета! Тај разуме!

— Ниткови једни! викну на мах Андрија: — хтели би ваљада, да вас и ја половачетима частим? Па онда ћете нагонити Терешку да читава бурад изваља. Ал нећете, не! Баталићу и суд, кад је тако... Не треба ми вашег суда од ругла!

То изрече, па се брзо и неосврћући се, у-пути дома. Писар и Дуља се само погледаше. Они не беху увређени. Жао им само беше, што од гозбе више ништа неће бити.

Андрија премишљаше уз пут. Откуд он то

све и потегао? Та могао је добро знати, да неће добра бити од тог суда, који у бирцу суди и пресуђује. На зло започео! И с ким да се суди? с Терешком Здибајем, с којим је пуних двадесет година... Ах, Господе боже! Као да је ушао бес у њега, те га опчинио, ал не бес — жена је крива. У осталом, све једно, јер жена и бес знаду се.

Ту заста у премишљању, подиже главу и погледа, ко му то иде на сусреће. Терешка је! Мора да иде к судијама!... Ха ха!... Па да проговори с њиме, а људи — људи нек кажу шта хоће.

— Терешка! О Терешка!

Терешка задрхта. Сагледа Андрију, па као да се преплаши.

— Реци по души, колико си потрошио у бирцу? питаше Андрија.

У Терентија већ било на језику да рече: „ја сам потрошио а не ти! Шта те се тиче? Гледај ти твоја посла,“ ал заста.

— Та, нека је банка пукла...

— А ја три и по. Па реци, ко је од нас луд?...

Терентије ћуташе.

— Па још им није доста. Искали још, а нек сретну тебе, и од тебе ће. И кад ће се то свршити? Не вреди ни прасе толико! А и оздравио је! Трчкара по авлији а и не слути, да се рад њега завадисмо.

— А ко је крив? рече Терентије без укура.

— Жене, жене су криве! Неће никад човек тако што измислити! Ехе! Нег знаш шта Терешка. Дај руку... Батали тај пијани суд...

*

А после тога отишли су тамо, где се обично и свршује сваки посао — у бирц. Диже се хука, хука од радости, кад их видеше, где заједно уђоше, где седоше за један сто, па се стадоше кудати и напијати Сви су ликовали, јер им немилу било, што се рад ничега завадише тако честита два пријатеља. Па још хтели на суд! Хвала богу, кад је на том остало!

Терентије и Андрија испричаше причу о суду. Сва се публика од све душе смејала. Још ми је рећи, да се нико није тако слатко смејао, као писар и Дуља, а кад „случајно“ упаде и Левка у бирц, мал не свиште од смеха.

У јутру одоше Кившенкови у госте Здибајевим, а другог по том дана дођоше Здибајевим Кившенковим.

Бранко В. К.

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З.-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Наставак.)

Погледа нам, као да с неким страхопоштовањем песник пева „Оду батини“. И заиста, није то ни шала; батина је чуждан светац, особито, ако је у туђој руди.

Озбиљно ти певам! Ти не знаш за шале.
Баш озбиљност твоја заслужује оду;
Велесиле друге саме себе хвале,
А ти само ћутиш, чекајући згоду.

И нехотице нам се насмеши брк, (да богме само у оних, који га имају), кад читамо то: „А ти само ћутиш, чекајући згоду“, и чисто се промиголимо и мало обазиремо, да л' не стоји ко год иза наших леђа.

Поштује песник батину а како је поштује, казује нам ова строва:

Ја ти ево певам — а ти ми не прети,
Прети другом, који твоју милост вређа,
Ја се нећу никад од тебе понети,
Бар нећу ти никад окренути леђа.

Колико хумора не лежи у последњем реду! Овамо бајаги неће јој песник да окрене леђа, јер леђа окрећемо оном, ког презиремо; али батини окренути леђа, било би доста опасно, не толико по батину колико по леђа.

*

„Ода мом берберу Миши“! Ко је није читао са слашћу! Ко се није смејао и смејао! Чисто гледимо хитленог брадобрицу, како по такту, живо, онако *allegro* с *spirito* мућка сапуницу, па се баци у позитуру и маже, маже — баш Змај-Ј. Јовановића, па тек онда, са брицинско-елегантним махом, подигне „руку оружану“ да „паса стрњику оштру седе моје браде“. Како ли му криви бријач:

За то те и ја волим више свега —
Драги колега!

Јер бербер, који брије, пушта крв и меће пијавице за цело спада у докторски цеј. Не треба се дакле чудити, што га доктор Јован Јовановић — у ружичастом хумору свом — назива колегом.

Па док сапуни и брије, или док шиша, ала му иду уста:

Ти сваку новост понајпре дознајеш,
А пошто купиш, по то и продајеш.
За то ти радо понудим кабанос;
За то ти праштам, што ме вучеш за нос;
Јер тако раде од времена стари' —

Сви новинари.

Миша је дакле и журналиста; не само што зна све новости, него што и вуче за нос — у збиљи и у пренесеном смислу. Па онда, шта тај Миша није све: бербер, трубадур, доктор, новинар, адвокат (јер шиша као они), носилац културе, јер — највише троши сапуна. Песник га хвали, трпи да га вуче за нос, да га шиша, да му тороче, пева му оду, и то те какву а од њега иште само:

Кад ме дођеш бријач', не врштуруј лука —
Од тог ми је мука!

*

Витко! Витко! Заслужио си оду. Познавао сам те и сам; вукао си и мене, кад је оно куће-газда Каменички куповао у Мајуру цигље, да као „припознати практични човек у животу“ назива још једну кућу поред своје старе, па после свршеног кшефта:

Ум'о си тркнут' до „златне патке“
За ока трен.

Па кад си оно једаред, баш у сред града Варадина, „иш'о к'о рак“. Било је једа; али твој госа смешкао се и рече: „А шта ћете, мора бити и тог! Кад вам га већ ја нисам приказао, мора се сам — бар га сад знате с мислима и с персоном.“ Да, онда сам сазнао твоје мисли, твоје ћудљиве. Могу и мислити, колико си батина заслужио; али срце у твог господара није тако — и ако си ти „стојички“ трпио све, био је и он стојик, па те је слегао раменима и чекао, док те није опет напустила „барнина Ћуд“.

Да ми је тол'ко дуката, кол'ко
Пута ти рекох: Дед, Витко, дед!
— „С тубега хата и на сред блата“ —
Хајд, то се прашта, то ј' стари ред!
Ал' са *свог* хата, па у сред блата —
То је већ јед.

Са тих твојих особитих врлина јеси, Витко, стекао и решпекта. И ја знам врло добро онога, који није смео да седне у кола, ако си ти пред њима био.

Многима ти си решпект улив'о,
А ниси био никакав див.
Многи је дрхт'о целога пута;
За што је страшљив? — Ко му је крив?!
(Сам Абу не смеде сести
По што је жив.)

Па сад си „у круте руке тиранске пао“,
знај за госу, јер тај за цело нема ни срца ни
хумора старог господара твог, и то просто из
тог узрока, што таквог срца и таквог хумора
баш и нема.

*

Одидер, Музо, „Брукшанцу“ на домак,
Ако си момак!

Ево ти пружам десне руке лакат —

(Немој да дуго стојим као сакат).

Закачи се за њу, мила моја дамо.

Па да похитамо,

К'о девер и млада

Кроз променаду Новог Сада.

Пратње се ове само за то примам.

Јер, ка' што видиш, кијавицу имам.

Шта, несмеш, Музо! Онда не смем ни ја:

Не смем богме ни ја; то има свог узрока
а тај је лепо опеван у оди. Већ из далека, кад
се иде кроз дунавски сокак, осећа се промена-
да, која треба да нас гали а она нас пали. Да
л' је још која варош уређена таквом промена-
дом, као Нови Сад? Сумњам.

Само се чудим, што је песник заборавио
важну једну особу у променади, вечиту јој де-
корацију, а то је славна П . . . рм! Ако
и ова не уме да је заслади, онда су сви труди
бадава.

*

У „Оди ђаволу“ како милокрвно истиче Змај-
Јовановић своју хумористичку нарав. Тек само
овлаш је спомиње, онако уз гред — па како
је ипак маркантно карактерише:

И сам сам негда твој занат знао
— ђаволисао.

Ту, у том „ђаволисао“ лежи важина ње-
гове пресуде о самом себи, само с том битном
и велеважном разликом, што песник није то
знао, него да зна још дан данас, и то те како.
Ми пак желимо од свег срца, да не остане то
„знати“ у прошлости и садашњости, него да
се пружи још далеко у будућност

Ја могу из искуства рећи, од каквог је ути-
цаја био Змајев хумор на мене. Кад су по кад
кад наишли суморни часи на мене, кад ми је
био цео свет и крив и црн — ја се латих ње-
гових песама, његових ода, и постепено, али из-
весно се губила трајава воља моја, и ја сам
могао рећи као оно краљица Јелисавета, кад
је бура расула и разбила шпанску армаду:
Afflavit deus et dissipati sunt!

Шалити се може и с ђаволом, али му се
ипак не дати:

Знам ја, да други боље ти служе;
С тобом се љубе, с тобом се друже;
То ваше сродство није ми ново,
Али од мене доста ј' и ово.
Јер ја к'о велим: Даћу му свећу.

— Ал' душу нећу!

*

„Ода при погледу немачких фирма на срп-
ским дућанима у сред Новог Сада“ израз је
песникове шале бола, у којој гризе самог себе,
трује себе, јер зна да не помаже много. Но
онда, кад је Змај свевао ту оду, онда су бар
били дућани српски ако и фирме немачке; али
данас! Данас је мало и српских дућана.

*

Кисела је то шала, која се провлачи кроз
„Оду порезној књизи“, кисела, као год што је
и порезна књига.

Никоја књига од тебе тања, —

А цео народ о теби сања.

Никоја књига од тебе мања, —

И опет тол'ко много — издања.

Свака строва је слатко-кисело уздисај, сваки
ред трагикомичан вапај; види се, да би песник
једном руком ошамарио ту врашку порезну књи-
гу а другом ипак мора да плаћа порцију. Па
како је тек парафразира:

У многој кући просветна века

Ти си васцела библиотека.

Многи се скоц'о од умна поста —

Ал тебе има — на му је доста.

Школа је наша школа обвезна. —

Ал' ипак многи читати не зна;

Из друге књиге баш ни запети, —

Ал' ти и таке учиш памети.

А на послетку шта му остаје, него смејати
се, ма да каже:

Јер ко би данас с романа плак'о?!
— С тобом у руци и то је лако.

А ми, „порезне главе“, као што се у Ср-
бији зову људи, који плаћају порцију, уздахне-
мо, платимо па се на послетку и смејемо, ако
и не порезној књизи а оно овој „оди“.

*

Од прве „Оде“, па ево до „Оде снегу“ про-
шла је многа годиница; онда је Змај-Јовано-
вић био млађи, много млађи. Ону паметну гла-
ву покрила је онда смеђа коса а сад:

Ја се не бојим студени твоје,

Та глава ј' моја већ твоје боје,

(Није баш са свим снеговно стање,
Ал' на то иде њено грушање).

Али хумор, онај стари, ведри хумор остао исти, — не помути њега ни седа коса, или као што сам вели: грушање. Доказ, јасан, чист је ова ода. Узмимо строву:

Још само тражим титулу часну,
Титулу за те згодну и красну; —
Јер кога одом обаспе лира,
Тај ваља да се и титулира.
И већ је нађо', брзо се сети',
Боље нег иком доликујети, —
Здраво ми дакле предмете одни,
— *Високородни!*

Зар није снег „високородан“? Ко се још родио тамо у облацима? Снег, само снег.

*

На „Оду киселој чорби“ подсећа живо „Ода кечиги“. Од почетка па до краја провејава је исти хумор; само ако се песник у оно млађе доба своје задовољио с киселом чорбом, сад као да је постао гурман, те би онако и мало финијих ствари, н. пр. какву кечигу. Ма није му ни замерити.

Има ли тога цара ил' краља,
Кој' не признаје твоје дивоте?
Има ли тога грофа, барона?
Има ли тога владике, проте?

Нема, одговарамо сви, нема, нема па нема.
Па како ли је густира!

Добра си топла, добра си хладна;
Пред кога дођеш не да те ником,
У хладном стању дивно те гледат',
Где дрхћеш, дрхћеш — твојим аспиком.

Кад си печена већ из даљине
Мирис те јавља нашему носу, —
Ал' кад од тебе наприкаш створе,
Тад ловор плива по твојем сосу.

И баш да ниси по себи дивна,
Дивна би била по твојем дару. —
И ја да нисам почео теби,
Мор'о бих певат' твоје ајвару.

Треба ли ту још коментара? Јок. Непосредност те песме тако је јака, да — знам за цело — сваки замишља, е ће му првом приликом доћи кечига на сто.
(Наставиће се.)

ИЗ ФИЗИОЛОГИЈЕ.

КАКВА ЈЕ ВИТНА РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ РУКОТВОРА (МЕХАНИЗМА) И ЖИВОГА СТВОРА,
А КАКВА ИЗМЕЂУ ВИЉКЕ И ЖИВОТИЊЕ?

(ПО ПРОФ. БРИКЕ-У.)

(Свршетак.)

а видимо, како је све то код животиња, какав је живот код животиња? Животиње се хране све самим прилично сложеним спојевима, који имају мало кисеоника: беланчевином, коју узимају животиње из тела друге које животиње или из биљке, машћу и угљеним хидратима (разним врстама скробовине и шећера). Животиња доводи ту храну у своје телу у свезу са кисеоником, кога са ваздухом увлачи у своја плућа и на тај начин сагорева храну у своје телу. При том сагоревању распадају се спојеви хране животињске у угљену киселину, у воду, у амонијак и друге азотне свезе, што се лако распадају у амонијак (исти ма ђубримо биљке). Животиња дакле раствара и то у противном правцу раствара спојеве, које је биљка саградила. Према томе мора бити и животна радња код животиње баш са свим противна животној радњи биљака. Биљка прибира снагу животом својим (она је дакле од прилике као и запета стрела, као и барут, док га не потпалимо) животиња троши ту при-

брану снагу у виду живе снаге на своје кретање, биљка притајива топлоту, животиња је ослобађа, загревајући њоме своје тело.

Животиња је при томе упућена на царство биљака. Свака животиња мора да узима своју храну непосредно или посредно из биљнога царства. Кад курјак пождере овцу, он пождере оне органске спојеве, које је овца понасла у облику траве из царства биљнога и претопила у састојке свога тела. Противност, која постоји између животне радње животињске и биљне, даје нам у руке кључ, којим ћемо наћи битну разлику између биљака и животиња.

Само да се прво упознамо са неким старимazorима.

У старо су време училе природне науке, да се животиње с тога разликују од биљака, што се животиње крећу с једнога места на друго, а биљке не, него су везане за своје место уземљи. Доцније су се природњаци осведочили, да неки створови,

које је наука пређе држале за биљке, као н. пр. сунђери и корали, нису биљке, него су животињаци, при свем том, што су ти створови прирасли за дно морско и што налице по облику своје на биљке. А дознали су научењаци, који се баве изучавањем биљака, и за такве међу биљкама, које не мичу само поједине делове своје, као лишће, цветове, него које се баш мичу с једнога места на друго, баш као и животиње. Природна је наука с тога морала напустити разлику, због које је до сада делила животиње од биљака, јер та разлика не стоји за све биљке ни за све животиње. Исто је тако учинила наука и са другом разликом, коју је до сада правила између животиње и биљке, учећи, да животиња развија у своје телу топлоту (т. з. животињска топлота) а биљке да не развијају; јер се ни та разлика не да кроз применити. Истина је, да све животиње развијају топлоту, али гдекоје од њих само толико, да је нисмо у стању доказати ни са најбољим сретствима за мерење топлоте; а неке биљке развијају у својим цветовима за време цветања баш приличну топлоту.

Кад је Годор Шван 39. године издао књигу, у којој је доказао, да су животиње састављене као и биљке из небројених ћелијаца, које се код животиња потпуно подударају са биљним ћелијацама и то не само по своје саставу, већ и по томе, како расту и како се развијају, оборно је том својом књигом опет једну разлику, која се правила по данашњем искуству и мишљењу природњака између биљака и животиња због разнога телеснога састава.

Данас знамо и то, да се биљке плоде по истом природном закону као и животиње, па тиме одпада и посљедња разлика, која је дојакко стављана између биљака и животиња.

Када смо се овим упознали са старим назорима природне науке, да видимо данашње становиште њено. Какву битну разлику прави данашња наука између биљака и животиња? Како тумачи она појаве (кретање и животињску топлоту), који изгледају као противности двају природних царства и који су чак и пређашње природњаке навели, да узму те појаве као разлику између биљнога и животињскога царства?

На та питања можемо одговорити, као што смо и горе већ споменули, само тако, ако дубље заvirимо у животну радњу оба царства природе и боље разгледамо, какве стране, с поља унесене че-

стице претапа биљка у своје састојке, а какве животиња, и шта бива при том претапању.

Видели смо, да је претапање страних честица у састојке телесне код биљке баш обратно као оно код животиње; дознали смо, да биљка претвара једноставне спојеве, који имају много кисеоника у сложене спојеве са мало кисеоника, а да животиња баш обратно раствара те сложене спојеве, који имају мало кисеоника, у једноставне са много кисеоника. Знамо и то, шта нас кимија учи за такве процесе. На основу свега тога рећи ћемо дакле: биљке су сви они створови, који животом својим претајивају топлоту, прибирају снагу, а животиње су опет сви они створови, који животом својим развијају топлоту, троше прибрану снагу на кретање тела свога.

Јасно ће нам бити услед таквога тумачења и то, зашто је кретање код животиња и чешће и издешније него код биљака, зато што животиња већ услед саме животне радње своје развија живу снагу, снагу која покреће; а биљка троши живу снагу и прибира је животом својим па мирује, као оно запета стрела. А разумећемо и то, да биљка може развијати топлоту по кад кад и у извесним деловима својим, али кад посматрамо животну радњу биљке у целини њеној, уверићемо се, да у опште претајива топлоту животом својим, док животиња свагда развија топлоту по целом телу своје, јер се у телу животињском непрестано сагоревају с поља унесене честице помоћу ваздуха, кога животиња удише.

Данашња је наука дакле у начелу одделила животиње и биљке према различитој животној радњи њиховој, јер је подробије изучила живот и једних и других. У начелу велимо, јер је и науци тешко одредити у извесним случајевима, н. пр. код неких врло ситних створова, да ли се животом прибрана снага претвара у живу снагу или обратно, т. ј. да ли има посла са биљкама или са животињама.

Но томе нити је крива наука нити научењаци. Томе је узрок, што су све појаве у природи скопчане једна за другу, па сачињавају ланац без прекидања, и ако су карике тога непрекиднога ланца врло различите. У целој се природи неприметно изједначају противности, све се оне неприметно преливају једна у другу, као што је то већ свима познати Лине изразио кад је рекао: *natura non facit saltum*, да у природи нема скока.

Др. Кода.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НОВИЈА ПОЉСКА КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак.)

Јован Захарјасијевић (рођ. 1825. у Радимном, у Галицији) је после Крашевског најплоднији приповедач а обичној публици најсимпатичнији. Првим делима својим није показао никакав особити дар. Држао се већином субјективног правца Карзељовског и Дзјерзковског, пртајући типске, гнусне појаве, у којима је благородство и богатство свагда у свези са пороком и с глупошћу. Такви су му „Научењак“, „Сиротица из великог света“, „Рената“ и други романи. Доцније пак постао је објективнији, поглед му је постао чистији, пресуда јаснија те спада данас међ најбоље приповедаче и описиваче народног и друштвеног живота. „Марцијан Кардиш“, „У жениној служби“, „Скривене карте“ и „Златна трговина“ такви су романи, у којима се описује економски преврат у Галицији. У „Црвеној капи“, „Светом Ђурђу“, „Праву неправде“, и у „Избору посланика“ додирује и политичко поље, особито што се тиче распре између Пољака и Руса.

Михаило Балужици (рођ. 1837. у Кракави) црта у романима данашње доба и питања његова. Јеврејско питање у „Јеврејци“, закон о занатлијству у „Све више“, модерни ултрамонтанизам у „Пароховој нећаци“, борбу индустрије са земљорадњом у „О комад земље“ — а све објективно и са напредног гледишта.

Адам Пруг (књ. име за *Антонија Пјеткијевића*) пише сличне романи. Он је оптимиста, који мисли да се могу измирити високи и ниски, сироти и богати, научени и ограничени, идеалисте и материјалисте.

Ретко је ко показао тако ненадан приповедачки дар као *Јосиф Рагош* (рођ. 1841. у Галицији), који је све до 1880. био као обичан новинар познат, и тек ако је по коју незнатнију новелу писао. Тада је издао свој роман „Сањала.“ који му на мах заузео одлично место у књижевности. У њему се описује историја узрока и утицаја, који проузроковаше устанак 1846. и то тако објективно и пластички, као ретко где.

IV.

Ако су и гдекоји од до сад споменутих приповедача по кад и писали хумористичке ствари, ваља нам ипак *хумористе* споменути за себе, јер у свим делима њиховим, у наслову, плану и изради главна им је цел, да истакну комичну страну. Најзнаменитији међ њима је *Јован Лам* (рођ. 1838. у Лавову). Дуго година је био фељтониста разних Лавовских новина и као такав стекао је глас, да је најшали-

вији писац у Пољака, који често крза и познате личности али никад тако, да их вређа. 1869. године написао је прво повеће дело, „Госпођицу Емилију“, у ком описује прелазно стање у Галицији са кулука, апсолутизма, понемчења и цензуре к уставном животу, самоуправи, слободној штампи и народној равноправности, и то с тако природном истином, с таким досеткама и с таком шалом, да је у тој струци на мах заузео прво место, и да су сви једва чекали, да настави свој рад. Али се наде нису испуниле. „Галички Пољак сабора“ и „Празноглави“ имају до душе врлине првог му дела. Сигурном руком је извео и приказао букаче, шарлатане и сличне појаве уставног живота, и обасео их је кишом досетака и сарказма; али се рукао и титрао онаким приликама, које су штетне и које не побуђују осмех већ гњев, и што није престао да очевидно истиче познате личности, и то на доста прост начин. Доцнија дела његова, као „Идеалисте“, и „Чудни животни путеви“ показују само назадак. Заплет је занемарен, радња иде механички, с пратњом застарелих или немогућих догађаја, а решење је пренагљено и често без логике. Тако су му романи све слабији и слабији; његови „Лавовски недељни извештаји“ пак насмејаће још дуго и пријатеља и непријатеља.

Много скромнији задатак је изабрао себи *Алберт Вилчински* (рођ. 1829.). Обични, свакидашњи живот са свим својим појединостима описује он, доста на дугачко и на широко, са благим хумором, али фотографски верно. Обично му главна особа приповеда догађаје. Списи су му доста налик један на други, личности обичне, ограничене, дикција проста, тенденције нема, радња је овлаш, — па ипак се радо читају, особито ван вароши. „Бриге старог заповедника“, „ћеретања у друштву“, „Слањни удовац“, „Сестра моје жене“, „Успомене оговарала“, „Деци у здравље“, и „Породичка мисија“ то су му приповетке, које само у оригиналу могу интересовати.

Истом стазом пођоше *Маујејовски* (књ. име *Север*) у новели „Мој сусед Думција“ и *Валоди Скиба* (књ. име за *Владислава Сабовског*, рођ. 1837.), који је у изради већ пажљивији. Писао је више романа, од којих спомињемо „Цвет са Суматре“, „Под једним кровом“ и „Криве путеве“.

Ниже стоји већ *Болеслав Прус* (књ. име за *Александра Главацког*), који се упушта у незграпне тривијалитете и у претеривање, да наведе своје читаоце на смех. Такво му је дело „Бабине муке

и девоље“. Није бољи ни *Јордан*, а највећма се у претеривање упустио гроф *Ализар*, који је валхињско племство тако описао, као да је све сазрело за лудницу.

У врсту тих писаца долазе још *Казимир Хледовски*, који лакшим фељтонским стилем пише све историјске романе, хумореске, путописе и новеле из криминала, као „Ела“, „Сигмунд Каридот“, „Силхујете“; *Џејзонски*, који из страног света вади предмете за своје приповетке; *Едмунд Хајецки*, — који на француском језику тако ист добро пише као и на пољском; *Казимир Кашовски*, који пише сеоске приповетке; *Јован Турски*; два приповедача сентименталног соја: *Марија Илишка* и *Гарзковски* и на послетку неки безимени, који живи у Швајцарској.

V.

Драмску књижевност у Пољској ваља поделити у своја два огранка, у озбиљну и у шаљиву. Док је ова добила више ваљаних представника, догле се она не може похвалити ни с једном добром глумом. Што се озбиљна драма није могла развити, узроци су ти, што су политичке околности битно утицале и на представљаче и на публику. Великих позоришта има само три, у Варшави, Лавову и Кракови а то је мало за изображење ваљаних глумаца. Публика је пак у свом укусу у последње доба подивљала, где радије гледи и слуша лакрдије, опетере и глуме, где све у декорацији лежи.

Уз то долази околност, да се многи лирски песници посветили драми, у којој нису у стању да произведу што ваљано. Њихове су драме већином красни монолози и дијалози, особе нису природне, ситуације н-могуће а радња никаква. Но за то опет ничу драмска дела у безброј.

Спомена заслужују Адам Асник, Јосиф Шујски и Вићентије Рапацки.

Јосиф Шујски (рођ. 1835. у Тарнову) најплоднији је од њих. Главна су му дела „Валас“, „Зборовски“ и „Марина Мнишехова“; осим тих написао је још до десет глума из пољске историје. Историјско му је схватање добро, језик леп, стих без мане, гдекоји карактери ваљани, радња, ако и проста, хармоничка — али то све не греје.

Асник је писао мање („Кола ди Ријенци“, „Јеврејин“, „Кјејстут“) У њима је осећање већ топлије, дикција местимице заносљива са гдекојом искрицом; али као лирик није умео да подигне драмску зграду и најбоље му дело „Кјејстут“ нема драмског живца ни ваљане карактеристике.

Дела *Вићентија Рапацког*, који је сам глумац, боље су удешена за позорницу, особе су му снажније а радња и дијалози живљи. Језик пак и дик-

ција много су слабији него у пређашњих. Најбоље му је дело „Вид Стос“; писао је још „Коперника“, „Ацерна“ и „Pro honore domus“.

Адам Белциковски (рођ. 1839. у Кракови) залутао је у драму, јер све показује, да је бољи био за шаљиве игре. „Адам Тарло“ је слабо, млитаво и бледо дело; „Мјецислав II“ опет сувише грубо и неотесано. *Бранислав Комаровски* вадио је своје драме из прастарог доба словенског. Његов „Крок“ је снажно дело али „Кромвел“ већ непотпуно у карактеристици. *Бранислав Грабовски* више је фразеолог; дела су му „Краљевић Марко“ и „Мисти-вој и Сванхилда“. Сличан је *Јулијан Парадовски* са својим делима „Игуман Павловаца“ и „Клеопатра“. Гроф *Леополд Старзенски*, иначе ваљан лирик, писао је плачевне драме, у којима су само монолози лепо. Ипак остају за недељну публику од вредности „Сибирска звезда“ и „На мазгали“.

Од веће, ако и не велике вредности јесу драме „Марта Посадница“ *Павла Свјејцицког* (књ. име за *Стажурског*) и „Отац Макарије“, „Невини“ и „Хелвија“ *Александра Свјејегозовског* (књ. име за *Владислава Аконског*).

Из тог кратког прегледа се види, да о напретку озбиљне драмске књижевности у Пољака не може бити разговора, и да само три драме заслужују већу пажњу „Валас“, „Кјејстут“ и „Вид Стос“.

Историјску шаљиву игру обрађивали су *Крашевски* и *Белциковски*, али са slabим успехом.

Права шаљива игра није дуго имала своје заступнике. Гроф *Александар Фредро старији* ућутао је већ 1835., ма да је живео до 1876., од једа, што су га неки критичари олако осудили. *Карзевски* пак писао је сваке године све слабија и слабија дела.

Тада, између 1860. и 1865. јавише се млађи писци, који старе шаблонске фигуре бацише у закутак, да изнесу представнике свога доба на позорницу, са својим осећајима и манама, заблудама и слабостима. Тако исто су се ратосиљали старих досетака, забуне, неспоразума и маскирања.

Први је почео у том правцу да пише глумац *Јован Хеџински*; али његова најбоља дела „Племените душе“, „Васпитани људи“ и „Критичари“ показују више добру вољу него способности. Гроф *Александар Фредро млађи* ударио је такође тим правцем, али је писао више лакрдије него праве шаљиве игре. Њему је главно, да побуди смеј а то је постигао и његова дела „Пре доручка“, „Гечина песма“, „Кад Проспер спава“ и особито „Јединица“ позната су и у преводима. Ако је радња у њима немогућа, фигуре познате, ипак плотун његовог хумора разгони све те замерке. Покушао се

и у финијим делима, али са траљавим успехом, тако исто и у глумама, у којима се држао савремене теме. Највећа му је мана, што не уме да црта женске карактере; оне су или лутке или сувише безазлене.

Прави заступници новије шаљиве драмске школе су Нарзимски, Залевски, Близински, Љубовски и Балуцки.

Први, који је живот, као што јесте, са правим карактерима и ситуацијама на позорницу изнео, беше рано преминули *Јосиф Нарзимски* (1839—1872.). Његова „Епидемија“ истиче деморализацију и покор, који по Галицији почини игра на берзи. „Позитивисте“, у којима описује млађи нараштај без одушевљења грамзећи за материјалним средствима. И у њега су женски карактери слаби. Највећа му је мана пак, што му је дијалог сувопаран.

Едвард Љубовски (рођ. 1839. у Кракови) пошао је Нарзимсковим трагом. У својим „Сленим мишевима“ описује мане друштвене, у „Предрасудама“ пак тему, како се лакоуман карактер поправља.

Михаило Балуцки бави се такође с манама друштвеним, са смешним појавама, са лажним блеском, са уображеношћу а то све са вештим заплетом и живахним, једрим хумором. „Саветници господина саветника“, „Вредне бадавације“, „Лов за мужа“, „Златна омладина“, „Очева воља“, „Рођаци“ и „Еманципиране жене“ су му дела, од којих су прва по најбоља.

Казимир Залевски (рођ. 1848.) освојио је својим првим делима и прва места међу садашњим писцима шаљивих игара. „С напретком“, „Пре венчања“ су му та дела, у којима карактере фино аналише, вешто заплет изводи а лако развија

радњу; особито му је пак дијалог лак, елегантан, природан и пун духа. У том правцу су му и остала дела „Чланак 204“, „Зао усев“ и „Маков горњак“.

Најбоље је погодио народни живаљ *Јосиф Близински*. Он не претерује мане али и не буди јако интересовање. „Старе нежење“, „Господин Дамасије“, „Пострадали“, „Татица“, „Муж за невољу“ и „Пажљива мати“ су му дела, од којих је најбоље „Г. Дамасије“. Он је најбоље нацртао пољске жене, она смеса жарког уображења и хладног мишљења, лаке спољашњости и озбиљне унутрашњости испала му особито за руком, и он је поред Залевског једини, који је у својим глумама и женама активне улоге доделио.

Мало ниже од досад споменутих стоје *Сигмунд Сарнеуки*, *Софија Мелерова*, *Венцеслав Шимановски*, *Вдовитшеви* и гроф *Владислав Казјебродски*.

Владислав Анчиц (рођ. 1824. у Кракови) пише глуме из народног, сеоског живота, као „Емиграција сељака“, „Аристократе у кожуху“. Истим правцем је пошао *Старчик*, бравар близу Кракове, са својом глумом, „Ивањска ноћ“.

Као што се из горњих чланака види, пољска епика књижевност налази у свом преображају. Епске песме нема, лирика је силом угушена, на њено је место дошао роман, шаљива игра је постала огледало правог живота, и само је драма заостала у свом развиту. Али, ваљда ће се појавити звезда и на том пољу, као што се на пољу сликарства појавили Матејко и Сјемирадски, на пољу романа Арзешкова и Сјенкијевић, на пољу комедије Залевски и Близински и на пољу вајарства Антоколски и Велонски.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

DUBROVNIK. Zabavnik narodne štionice dubrovačke za godinu 1885. Uredjuje kanonik Ivan Stojanović Svezak 1.

У негдашњој правој српској Атини, у Дубровнику, почео је да излази тај периодички часопис. Добро нам дошао и он, кад већ удес не хтеде, да излази „Slovinac“ и задарски „Vuk“, који су листови са свог одличног садржаја бољу судбу и дужи век заслужили. Књижица је то танка, има 32 стране а ипак је пуна лепих чланака.

У уводу обећава уредништво, да ће поред про-

извода садашње књижевности особиту пажњу обратити на књижевност старог Дубровника, да се не би то драгоцено благо изгубило у жагору. Прилози ће излазити ћирилицом и латиницом, — каквим се словима сараденици буду служили. То је само јемство више за братски споразум.

На првом су месту „Eprigami“ *Игнасија Гјорџи калугјера*, рјесника дубровацкога, који су искићени са приликама из старе грчке митологије. У првом обељава песник љубав, која је слепа, у другом истиче ругобу недостојне песничке виле.

На другом су месту „Слава језика славјанскога“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Песма Игнација Ђорђића Дубровчанина. Песник уздиже лепоту словенског језика, велећи, како се тај језик допао и самом Овиду, кад је био прогнан на Црно Море. Песник спомиње даље поједине словенске језике и упушта се у наговештај, како ће руски језик (народ) освојити големе области. При крају песник доводи себе у свезу са љубовцом својом, т. ј. са словенском поезијом.

Та је песма израз тадашњег песничког расположења у Дубровнику а спевана је по тадашњој моди, по којој је реализам идеализмом и фантастичким полетом тако увијен, да се баш треба удубити у песму, кад би се хтело, да се изнађе смисао и намера песникова. Узимајући у обзир тадашњу струју, може се та песма и допасти. За садашњу струју није она, јер се сад пре свега тражи јасноћа не само у истакнутој идеји, него и у приказивању те идеје. Ми ћемо ниже видети, како модерни песник схваћа свој задатак, како јасно истиче идеју, и како је јасно и очигледно приказује и то с таким песничким полетом, да нас махом поведе за собом. Ја мислим „Морске елегije“ Јосипа Берсе.

Лепе су шале „Iz Gessnerove pjesme D'abeti in un bosetto“ и „Putnik i Merkur“.

Најлепши украс целе књижице су „Морске елегije“ Јосипа Берсе. Угледа ради доносимо у данашњем броју две елегije, да би се наши читаоци могли сами уверити о лепоти тих песама. Оне су писане, као што се види, по метру народних песама, те су тако приступачније схватању сваком. Из њих се види, да песник зна, шта хоће да прикаже: поглед му је ведар и чист ако су му и рефлексije мрке и елегичне; али то је с тога, што му је и становиште јасно опредељено. Неизмерност

ПРИМЕДБЕ на чланак: Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731.

Г. Владимир Красић у 33. бр. о. л. у свом чланку „Пуномоћ за српски црквено-народни конгрес 1731“, рече, да је на спасовдан 7. марта 1731. држан у Београду народни сабор, на коме је за митрополита изабран Вићентије Јовановић, а за тим је навео пуномоћје братства манастира Ораховице и Дреновца, игуманима речених манастира за исти сабор.

Како се пак ова тврдња г. Красића не оснива на историчној истини, то ћемо је овде да исправимо.

1.) Спасовдан не 1731. него *никад* не може бити 7. марта, почем ускре најраније може бити тек 22. марта, а од ускреса до спасова дана има увек 40 дана.

2.) Сабор од 1731. није држав у Београду, него

мора, његова ширина и дубина, неизмерност зрака над њим, обест олује и јарост морских таласа — све то доводи песник у свезу са својом личношћу, са недостатком људских телесних својстава и са неизмерним тежњама људског духа, који баш са недостатака мора да чами и да робује. Шта му онда и остаје, него широко поље фантазије и сазнавање, да не може никад остварити жарке чежње своје душе.

За „Елегијама“ долази чланак у прози „Poučne moralne paromene“, poslanica S. Stojanovića gospodinu M. S. Писац није изашао из увода, из ког видимо мњење његово о критици: „Критика је једна наука, ко и остале, али наука незаконита порода. Отац и мајка осталијех наука и умјетности кољено производе из спаметности а ова породи се преко брака спаметности и страсти“.

Ако писац мисли *субјективну* критику, онда има право; али таква се не може уврстити ни у критику а још мање у — науку.

Вид Вулећић-Вукасовић штампао је две „Šeheri pjesme u Hercegovini“. Прва јесте „шехерли“, јер говори о љубави Јанце Мемеда, али друга говори о убијству, а то није никад „слатко“.

М. Бан је саопштио свој „Кор из драме ослобођење“. Прва песма посвећена „Српкињама, које 1812. и 1815. године вољеше бацит се гомилама у Саву и Мораву, него ли се предат Турцима“, а друга „Установитељу народне војске у Србији, кнезу Михаилу, приликом предаје турских градова“.

Књижица се завршује с басном о вуку и о јањету.

Као што се види, чланака има доста и то лепих. Већина су песме — та човек радо пева.

Препоручујемо топло „Dubrovnik“. М. С.—Б.

у Карловцима. Исти је сабор сазван био за 14 Фебруар 1731. и Вићентије Јовановић изабран је 21. марта за митрополита.

3.) Наведено пуномоћје није гласило за сабор од 1731., него за спасовски сабор од 1730., који је држан у Београду. О раду овог сабора може се г. Красић известити и из 113. свеске Летописа.

Што је г. Красић ове погрешке у поменутом свом чланку учинио, биће зар отуда, што је држао, да су народни конгреси оостраних Србаља верно и тачно описани у Летописима од 1861. па даље, те не наишав у 101. свесци, да је 1730. држан у Београду сабор, а наишав да је 1731. држан у Београду, на ком је за митрополита изабран Вићентије Јовановић, учини наведене погрешке.

За то би г. Красићу саветовали, да мало боље проучи повесницу нашег српског народа. Неће му ни мало шкодити.

В. С. Д.

ЛИСТАК.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЈЕТКЕ.

ИЗ ЗБИРКЕ Н. Т. КАШИКОВИЋА.

2. СЕЉАК ПА ЦАРЕВ ДОГЛАВНИК.

Путовао један цар по својој царевини, па дође у једно село. Чим дође пусти телала, да виче: „Ко год је ожењен, а има оца жива, мора га убити, тако цар заповиједа.“ Свијет се узбуни, али царска се мора послушати, те збиља, многи, који су имали очеве, поубијају их. Један сељак не могаше то никако учинити. Дође у вече кући, тужан и невесео, није могао ни вечерати. Отац га запита шта му је? а он му исприповиједа цареву наредбу — па вели: „ја тебе никада не могу убити, па макар одма погинуо.“ „Добро, — рече отац, кад не мореш, а ти нађи једно буре, стрпај ме у њега, па ме сакри и остави ми на бурету рупу, куда ћеш ме ранити, па кажи свијету, е си ме убио.“ Сељак тако и учини, нико није знао за старца осим њега и његове жене. —

Опет цар пусти телала: „Сваки домаћин из села, мора послати цару вечеру, и то: најгору вечеру, у најгорем суду, а по најгорем чојеку, а и он сам мора пред цара доћи.“ — Готовили људи вечеру, сатрицу¹⁾ изљевали у земљен суд па слали по циганину. Онај што је оца поштедио, оде па му каже цареву наредбу. Старац му рече: „Узми пиринча, скувај га у бакрли суду, па нађи чојека, који је оставио родитеље, па отишо за женом у њезину кућу па по њему пошљи цару вечеру. Сељак тако и учини; кад вечера би готова, сва позелени, оде пошље у село, замоли оног чојека што у жениној кући живи, те му он однесе вечеру. Види цар, да нико није знао његову наредбу испунити. Стане питате оне људе: Одакле је сатрица вели најгоре јело, кад се о њој самој море живљети? — а тако исто земљен суд кад се може и њим служити?

¹⁾ Истрвено тијесто, налик на тарану, само сатрица није кисела; долази од сатри, сатрица.

одакле је циганин најгори човјек, кад му вели ништа не знате.

Кад виђе цар вечеру оног, што му је отац жив, зачуди се, јер бијаше, као што је наредио, само не знађаше, да ли је човјек накав какав требаше да је, јер бијаше ожевен и угледан, па га упита: „Је л' младићу! ти нијеси из овог села?“ „Нијесам свијетли царе, скоро сам дошао у њега, већ одатле сам се оженио, па ми жена не може код моје куће, већ сам морао ја доћи њеној кући.“ — „Добро, сад иди, знам те какав си човјек,“ рекне цар, и онај оде.

Опет викне телал: „Од цара је заповјест, да сваки домаћин доведе цару свог највећег пријатеља и највећег непријатеља. „Људи поведу завађеног комшију и пријатеља, а онај оде оцу и каже му наредбу. Отац му рекне да поведе кују испред куће, — то је највећи пријатељ, и жену, која је највећи ти непријатељ. Кад сељани дођу пред цара, он види, да није погодио како ваља, осјем оног пријашњег.

Зовне га цар преда се, па га упита: ко му је највећи пријатељ? а ко непријатељ? — Сељак одговори: „Куја ми је највећи пријатељ, а жена највећи непријатељ.“ — „Како то?“ упита цар. — „Ево овако:“ — па увати кучку, истуче је истуче, па онда рече цару: „дедер ме поћерај!“ — Цар га поћера, а кучка пут цара, да му очи ископа. Сад истуче жену, но она се ражљути, па му рекне: „Никакав човјече! цар је заповједио да свако мора убити оца, а ти га нијеси послушао, већ си га затворио у буре, па сакрио, а свијету си слаго да си га убио, па те он из бурета учи, шта ћеш радити.“ — „Ха, такога човјека ја и оћу“ рече цар и узме старца за свога доглавника.

Г Л А С Н И К.

„Матица српска“. Седница књижевнога одељења 24. јавг. о г. 1. Чита се извештај књижевнога одбора од последње седнице књ. одељења. — 2. Чита се извештај одбора за издавање књига за народ. — 3. Јован Ђорђевић

из Београда подноси оцену своју на „Наше сељане“ Мите Поповића. Препоручује дело са неким примедбама. Други оценовач Милорад П. Шапчанин јавља, да ће скоро послати и он своју оцену на исто дело. — 4. На основу оцене др. М. Јовановића-Батута и Милана Савића не прима се драма

„Припуз“ од непознатог писца никако а „Ново Доба“ М. Ј Илија препоручује се писцу да га према примедбама дотера и да га онда пошаље наново на оцену и награду. Мита Поповић је пак своју трагедију „Градиња и син му Немања“ повукао за сад патраг. — 5. На основу оцене Милана Андрића не прима се драма „Великодушје и благодарност покојног Јована Кнежевића“. — 6. Др. Стеван Павловић јавља, да је према примедбама Јована Бошковића и Александра Сандића дотерао своје дело „Поетику.“ И даје се критичарима на преглед. —

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Изађоше на свет М. Ђорђевића-Призренца „Драматски списи.“ II. У књизи су „Златна гривна“, позоришна игра у четири чина и „Динамит“, шаљива игра у два чина. — У предговору свом вели писац, да је знатно изменио и дотерао „Златну гривну“; писац још вели, да од пригрљаја читалачке публике зависи, да ли ће да штампа и своје приповетке. С наше стране најтоплије препоручујемо ову књигу. Време је, да се у нас створи читалачка публика, која би куповањем књига, ако и не обезбедила а оно бар одржала своје књижевнике.

— Од Милана С. Ђуричића изашле су две књижице. I. „Српска књижевност прве половине XIV. века“ (Архиепископ Данило II.) и „Српска народна епонеја“, два јавна предавања.

— У Загребу су изашли из штампе „Sabrani spisi Ivana Vončina mladjega.“ У њима су песме, приповетке, драме и путописи тог рано преминулог хрватског књижевника. Сав приход је намењен друштву за потпору убогих филозофа.

Читамо у „Vienca“: „У горњој и доњој Луџици имаде преко 160.000 Срба, који су сачували своју народност. Они су већином ратари и занатлије, и љубе свој језик и народност, око којих настоје сада три друштва: Матица српска, друштво св. Тирила и Методија и српско лутеранско књижевно друштво. На луџичко-српском језику излазе седам новина: 1. „Serbske noviny“ политичке новине (уређује М. Smoler). 2. „Luzica“, месечни часопис за забаву и поуку (уређује др. Е. Мука). 3. „Katholski posol“, лист за народ, излази два пут месечно (Ј. Skala). 4. „Misioniski posol“ за Србе лутеранске вере (Ј. Jakub i М. Domaška). 4. „Serbski hospodar“ за пољоделство (G. Kubaš). 6. „Časopis maticey serbskeje“, две књиге на годину 7. „Bramborski časnik“. — У Вудишину је „Narodni dom“, који луџички Срби желе да рашире и да подигну народну књижару

— У „Световору“ наставља Јан Худец своје „Омање црте о новим српским песницама, говорећи о кневу Меду Пуцићу.

— Јапанци су довршили „Јапанско латински речник“,

на скоро ће изаћи и јапанско-француски, јапанско-немачки и јапанско-енглески речници. Споменусмо већ, да су своја 8000 писмена изменили латинским словима

— У „Magazin“-у пишу Н. Glücksmann и Н. Lenkei „О новој мађарској књижевности.

— Циганско мађарски речник биће скоро довршен. Уређује га Андрија Берфи. Осим тих речи биће у књизи црта о историји циганској, за тим приче, молитве и песме на циганском језику.

— Велики роман грофа Лава Толстоја „Рат и мир“ излази у мађарском преводу.

— У Лондону ће да излази лист на више језика, за сад на енглеском, немачком, француском, шпанском и холандском.

— Пољска глумица Јелена Мађеска преводи Шекспирове драме на свој матерњи језик.

— Neue evang. Kirchenzeitung у 32. бр. доноси чланак о српском народно-црквеном сабору.

— Berg- und Hüttenmännische Zeitung доноси у броју 29—32. чланак В. Келнера о рударству у Хрватској.

— На универзитету Дорпатском читаће овог зимског течаја проф. Л. Масинг о српској граматичици и о српским народним песмама.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

У обрану народно-црквене аутономије. Политички чланци о нашим народно-црквеним питањима од дра Паје Јанковића. У Н. Саду 1885. — Цена 30 нов.

М. Ђорђевића-Призренца драматски списи. Књ. II. „Златна гривна.“ „Динамит.“ — У Загребу. Сопственом наклагом. 1885.

Ситнице и крупнице с пута од Загреба до Сомбора (у 1885.) год. Прибрао и уписао Иксион. У Загребу 1885.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 112. Одабране приповетке из Декамерона Јована Бокача. Превод с талијанскога. I. — 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3-50 (7 дин.) а поједина 18 новч. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. Излази сваких 14 дана једном. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

САДРЖАЈ: Из „Морских Елегија“ Јосипа Берсе. — Поп Илија и прота Драгач. Приповетка из живота честијејших. Написао Милан Андрић. (Наставак.) — Из „Морских Елегија“ Јосипа Берсе. — Сеоски суд. Приповетка И. Патапенка. (Свршетак.) — Хумор у поезији З-Ј. Јовановића. (Наставак.) — Из физиологије Каква је битна разлика између рукотвора (механизма) и животога створа, а каква између биљке и животиње? По проф. Брике-у. Написао др. Кода Свршетак.) — Новија пољска књижевност. IV. — Листак. Српске народне приповетке. Из збирке Н. Т. Кашиковића. 2. Сељак на царев доглавник. — Листићи Гласник. — Књижевне новости. — Библиографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА